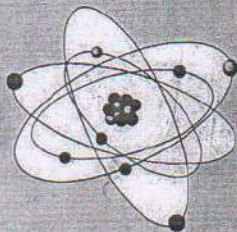

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ

2014

1

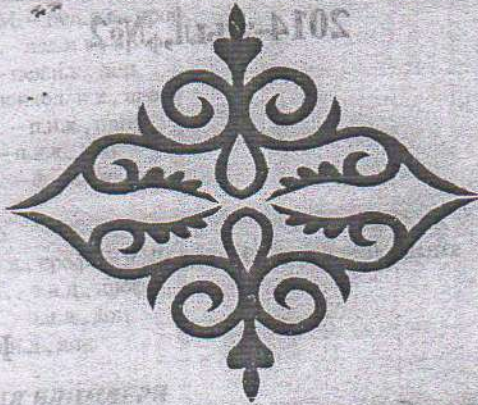
2

3

4

*Коллужия анын
Ошдун кечен камгала
Фирба
Фирманова М.*

Ош мамлекеттик университетинин ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК Ошского государственного университета

№2 - 2014

ISBN 9967-03-032-1

ГУМАНИТАРДЫК ИЛИМДЕР СЕРИЯСЫ
КООМДУК, САЯСИЙ ИЛИМДЕР СЕРИЯСЫ

ISBN 9967-03-030-5

ТАБИГЫЙ ИЛИМДЕР СЕРИЯСЫ

«ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ»

ИЛИМИЙ ЖУРНАЛЫ

2014-жыл, №2

Башкы редактор,
ф.и.д., профессор

Исаков К.А.

Башкы редактордун орун басары,
б.и.д., профессор

Жумабаева Т.Т.

ISBN 9967-03-032-1

ГУМАНИТАРДЫК ИЛИМДЕР СЕРИЯСЫ
КООМДУК, САЯСИЙ ИЛИМДЕР СЕРИЯСЫ

ISBN 9967-03-030-5

ТАБИГЫЙ ИЛИМДЕР СЕРИЯСЫ

Сүйлөмдөр аркылуу сүйлөөчүнүн кабатырлануусу ачык маалымдалат. М.: Боору бүтүн адам калбайт окшош калды... – деди Молдообрайым жерден көзүн албай (У.А.). Алдаса мейли мени түркүн кыял,

Бир гана келсең болду сен алдабай (Т.И.). Биз «борун-соорун төшөккө жатып калды бекен» деп кабатырландык (Ф.Н.) ж.б. Маселен, жогорку 1-сүйлөм Мобул дарак гул ачат окшош калды, – деди Молдообрайым дарактан көзүн албай деп берилсе, кабатырлануу мааниси жөнүндө сөз да болууга мүмкүн эмес эле. 2-мисалдагы кабатырлануу мааниси анда катышкан «алдабай» деген сөздүн лексикалык маанисине ылайык логикалык тааным аркылуу кыйыр түрдө кабылданды. Ал эми акыркы мисалдагы аталган маани айкын маалымдоо түрүндө берилди.

Ошентип, кабатырлануу мааниси өз-өз ичине белгисиздик, божомолдоочулук түшүнүктөрүнүн элементтерин камтып, сүйлөөчүнүн кайсыл бир көрүнүшкө, же субъектилик объектилик түшүнүктөргө болгон тынчсыздануусун, психологиялык чыңалуусун билдирген маани болуп эсептелет да, жалпысынан, жогоруда белгиленгендей негизде, көрсөтүлгөн стилдик бирдиктер менен каражаттардын таасиринде уюшулат.

Тандануу жана кабатырлануу маанилери бири-биринен өзгөчөлөнүп турган айырмалуу маанилик түшүнүктөр болгону менен, алардын экөө тең сүйлөөчүнүн жеп куруудагы активдүүлүгүн, алынган маалыматка, жагдайга ылайык билдирген мамилесин (позициясын), ички психологиялык чыңалуусун айгинелеген маанилер катары өз ара катышып турушат.

Адабияттар

1. Акимова Г.Н. Новое в синтаксисе современного русского языка. – М.: Высшшк., 1990.
2. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл. – М., 1976.
3. Аспекты семантических исследований. – М., 1980.
4. Золотова Г.А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. – М., 1982.
5. Клод Ажеж. Человек говорящий. Вклад лингвистики в гуманитарные науки. Пер.с фран. Изд.2-е, стереотипное. – М.:Едиториал УРСС, 2006.
6. Распопов И.П. О так называемое семантической структуре предложения. – М., 1981.

УДК: 37:39 (075.8)

Б.Б. Зулусев, А.У. Бабекон, И.Д. Даминова, ОГПИ

Этнопедагогиканын илим катары таанылышы, илимий багыттары жана башка илимдер менен болгон байланышы

Бул макалада этнопедагогиканын илим катары таанылышы, илимий багыттары жана башка илимдер менен болгон байланыштары чагылдырылган.

В этом статье рассмотрена этнопедагогика как наука, в научной направлении и в связи с другими науками.

In it to article are considered ethnopedagogics as science scientific the direction and in connection with other sciences.

Этнопедагогика термини илимий лексиконго 60-70-жылдарда Г.Н. Волковдун эмгектери аркылуу киргизилген. Атап айтканда, анын «Чуваш элинин этнопедагогикасы» (1966), «Этнопедагогика» (1974) аттуу эмгектеринде бул илимдин өзүнө таандык табияты, изилдеп чечүүчү көйгөйлөрү алгачкы жолу аныкталып, өз алдынча илим катары калыптанышы, өнүгүшү үчүн өбөлгөлөр түзүлгөн. Буга чейинки илимий адабияттарда эдин таалим-тарбиялык тажрыйбаларын изилдөөчү билим катары «элдик педагогика» термини колдонулуп келген. Негизинен педагогикалык адабияттарда көбүнесе кездешкен аныктамалар төмөнкүлөр:

«Элдик педагогика – эдин оозеки чыгармачылыкта, үрп-адат, каада-салттарда, оюн-зооктордо сакталган педагогикалык идеяларынын жана тарбиялык тажрыйбаларынын тутуму тарбия жаатындагы элдик эмпирикалык билимдер», «оозеки педагогикалык чыгармачылык (Волков Г. Н.),

«Окутуу, тарбиялоонун максаты, милдеттерин, каражаттарын, көндүм, ыкмаларын өз ичине камтыган элдик эмпирикалык билимдердин тутуму» (Ханбиков Я.И.),

«Эл массаларынын тарбия жаатындагы көз караштарынын, үрп-адат, каада-салттарынын хыймылдысы. Анын объектиси бардык жыныстагы, бардык жаш курактагы адамдардын инсань» (Гашимов А. Ш.),

«Эл массаларынын тарбия жаатындагы көз караштарынын тажрыйбаларынан улам жаралып, практикада текшерилип, тастыкталып, муундан-муунга оозеки өтүп келген эмпирикалык билим, көндүм, ыкмалардын тутуму» (Измайлов А. Э.) [3].

Келтирилген мисалдар таасын көрсөтүп тургандай, окумуштуулардын ойлорунда олуттуу айрымачылыктар деле жок, тескерисинче, алардын пикирлериндеги кээ бир өзгөчөлүктөр элдик педагогиканын маңызын ар тараптуу түшүнүүгө жардам берет. Ошондой болсо да элдик педагогикага мүнөздөмө берүүдө төмөнкүдөй принципалдуу жагдайларды эске албай коюуга болбойт:

а) Тарбиялоо жөнүндөгү талаптар, керектөөлөр жана тажрыйбалар улут пайда болгонго чейин эле пайда боло баштайт. Алсак, азыркы адамдар үчүн эрежеге айланган улууларды сыйлоо салтынын учуту уруулук коомдо жатат. Өткөн муундардан мурас калган өнөрлөрдү, турмушка керектүү жүрүм-турум эрежелерин үйрөнүш үчүн уруу коомунун жаштары уруу башчылары, улууларды кунт коюп угушуп, алардын акыл-насааттарын, буйруктарын өзүлөрүнө үлүктөрүндө кабыл алышкан жана аткарышкан. Байыркы мезгилдерден тартып ушул күнгө чейин бул салт эл турмушунда бекем сакталып келе жатат, же тарыхтын буурул таңында көз жарган мифтерди мисалга тарталы. Мында деле адамдардын жапоо-тиричилиги, адеп-аристине байланышкан орошон ойлор, өсүягтар мол. Андыктан, улуттун улут болуп калыптанышындагы ошол рухий башаттар да чоң роль ойногонун эске ала жүрүү зарыл.

б) Элдик педагогикалык идеялар, каада-салттар, жөрөлгөлөр элдик керектөөлөр улам пайда болот, өсөт жана өнүгөт. Биринчиден, элдин керектөөсүнө шайкеш келген рухий педагогикалык нарк-дөөлөттөр гана элдин салттуу ишенимине, идеалына айланат. Экинчиден, элдин рухий практикалык, турмуштук талаптарынын улам өсүшү жаңы педагогикалык табылгаларды, тажрыйбаларды жаратат, өнүктүрүлүп өстүрүлөт.

в) Ар бир элдин педагогикалык маданияты өздөрү жашаган географиялык чөйрөгө жана тарыхый шарттарга байланыштуу өзгөчөлүккө ээ болот. Ал эми, географиялык чөйрө да, тарыхый шарттарда бардык жерде бирдей эмес.

г) Элдик педагогика, бул — баарыдан мурда, тигил же бул улуттун социалдык турмушунун практикасы, таалим-тарбия жаатындагы нерселүү, жөрөлгөлүү иш-аракеттеринин бөтөнчө тутуму. Демек, элдик педагогика тарбиялоо, билим берүү жаатындагы акыл-ойлордун, ишеним-идеалдардын гана уюткусу эмес, ал баарыдан мурда, ошол идеалдарды калыптандырууга багытталган элдин практикалык педагогикалык иш-аракеттерин өз ичине камтыган өзгөчө феномен. Жогорудагы көрүнүктүү окумуштуу-этнопедагогдордун пикирлерине жана кошумча далилдерге таянуу менен элдик педагогикага төмөнкүдөй жалпылама аныктама берүү ылайык [3].

Элдик педагогика, бул — улут улут болуп калыптанганга чейин эле узак мөөнөт жапа, белгилүү географиялык жана тарыхый шарттардын, элдин керектөөлөрүнүн негизинде өнүгүп-өнүгөт, адамды ишенимдердин, ыймандык нарк дөөлөттөрдүн духунда тарбиялоого багытталган билимдердин жана практикалык эмпирикалык муундан-муунга мурасталган идеялардын, ишенимдердин, иш-аракеттеринин бөтөнчө тутуму.

Эгерде элдин рухий жактан өнүгүшү үчүн кайдыгер кароого мүмкүн болбогон, атүгүл анын тагдыры үчүн олуттуу мааниге ээ болгон бөтөнчө кубулуштар бар десек, анда алардын сыр түшүнүү чечмелөөчү илимдин, башкача айтканда, этнопедагогика илиминин жаралышы дал ушул мазмуну менен ченемдүүлүктөр менен түшүндүрүлөт. Азыркы илимде аталган терминге карата Г.Н. Волков тарабынан берилген аныктама туруктуу деп кабыл алынган.

Этнопедагогика, бул — өсүп келе жаткан жаш муундарды тарбиялоо боюнча калайык-салктын тажрыйбасы, анын педагогикалык көз караштары, турмуш-тиричиликтин, үй-бүлөнүн, уруктун, уруунун жана элдин педагогикасы жөнүндөгү илим» (Волков Г. Н. «Этнопедагогика», 1974, 66-б.).

Этнопедагогика — «этнос» жана «педагогика» деген илимий терминдердин курамынан турат. «Этнос» — урук, уруу, эл, улут деген түшүнүктөрдү жалпы гуюнтуучу илимий термин. Демек, этнопедагогика термини элдердин, урук, уруулардын, улуттардын педагогикалык билимдери менен тажрыйбаларын жалпылоочу илим катары туура негизделген. Г.Н. Волков «элдик педагогика» жана «этнопедагогика» ортосундагы чекти ачык жана так ажыраткан. Элдик

педагогика элдин таалим-тарбия идеяларын, тажрыйбаларын мүнөздөөгө карата айтылса, ал эми этнопедагогика теориялык ой жүгүртүүлөрдүн, илимдин чөйрөсү. Элестүү айтсак, эгер элдик педагогика жана этнопедагогика аттуу хрестоматиялык жыйнак түзүлө турган болсо, анын биринчисинде элдик педагогикалык мазмундагы сөзөки чыгармалар, үрп-адат, каада-салттардын кыскача баяндамалары орун алмак, ал эми экинчиси ошол тарбиялык салттарды, орошон ойлорду илимий талдоого алган эмгектерден турар эле [1].

Ар кандай эле илимде ага таандык илимий маалыматтарды изилдөө объектиси, методдору, таанымдык маанисине карай жиктөө салттуу көрүнүшкө айланган. Мындай зарылдык кай бир илимде анын түптөлүү башатында эле пайда болсо, кай бир илимде түрдүү багыттагы илимий маалыматтардын эбегейсиз көп топтолушунан жана таанып-билүү сферасынын кеңейишинен улам келип чыгат. Алсак, тил илиминин фонетика, лексика, морфология, синтаксис сыяктуу салааларга бөлүнүшү бул илимдин таануу тармактарынын объективдүү бөтөнчөлүктөрүнөн улам келип чыккан. Ал эми философия илиминен эстетика, этика сыяктуу өз алдынча илимдердин бөлүнүп чыгышы, анын сфераларынын улам кеңейип олтургандыгы, бул багыттагы (илимий маалыматтардын арбын топтолушу менен түшүндүрүлөт.

Этнопедагогика – башка илимдерге салыштырмалуу жаш, калыптануу жолундагы илим. Ушундан улам этнопедагогикалык билимдер так жиктелип, түрдүү тармактарга бөлүнө элек, үстүргөн караганда, мындай ишти жүзөгө ашырууга өбөлгө болчу жагдайлар деле даана байкалбайт.

Арийне, илимий маалыматтарды дифференциялоо баарыдан мурда ал илимдин стратегиялык иликтөө багыттарын аныктоо үчүн зарыл. Ушул жүйөлүү аргументтерге жана этнопедагогикалык билимдердин таанымдык бөтөнчөлүктөрүнө, колдоо алып болгон этнопедагогикалык илимий маалыматтарга таянуу менен анын келечектүү илимий багыттарын шарттуу түрдө төмөнкүдөй тармактарга бөлүп кароого болот.

Тарыхый этнопедагогика – тигил же бул элдин педагогикалык маданиятынын тарыхын, кенч-казышаларын, булактарын, өсүп-өнүгүү жолдорун изилдөөнү көзөмөлдөйт. Азыркы этнопедагогикалык изилдөөлөрдүн дээрлик көпчүлүгү ушул өнүктө жазылган.

Салыштырма этнопедагогика – ар кандай элдердин педагогикалык маданият чөйрөсүндөгү карым-катнашын, алардын педагогикалык маданияттарынын ортосундагы жалпылыктарды жана бөтөнчөлүктөрдү иликтейт. Этнопедагогиканын бул тармагынын артыкчылыгы мында: биринчиден, ал тигил же бул улуттун педагогикалык маданиятын ашкере даңазалабай, адилет баалайт; экинчиден, ар кандай элдердин педагогикалык маданияттарынын ортосундагы жалпылыктарды жана бөтөнчөлүктөрдү ачык, так аныктайт. Салыштырма этнопедагогиканын түптөлүшүнө негиз болгон изилдөөлөрдүн катарына Г.Н. Волковдун “Этнопедагогика” (1974), В.Ф. Афанасьевдин “Ыраакы Чыгыш жана Сибирь элдеринин этнопедагогикасы” (1979), А.Э. Измайловдун “Элдик педагогика: Орто Азия жана Казакстан элдеринин педагогикалык көз караштары” (1990) сыяктуу эмгектерин кошууга болот.

Этнодидактика, бул – элдин окутуу, билим берүү жөнүндөгү көз караштарын, элдик эмпирикалык билимдердин мазмунун жана аны муундарга мурастоонун принциптерин, усулдарын, формаларын изилдөөчү этнопедагогикалык билимдердин өзгөчө компоненти.

Практикалык этнопедагогика, бул – элдик педагогиканын өрнөктүү идеяларын жана салттарын үй бүлөөдө, окуу-тарбия мекемелеринде жемиштүү пайдалануунун, кайра жаратуунун теориялык жана методикалык негиздерин иштеп чыгат. Азыркы мезгил жаш муундарды тарбиялоо процессин жалпы адамзаттык жана нагыз улуттук дөөлөттөрдүн негизинде өркүндөтүү талабын коюп олтурат.

Бул иш окумуштуулар менен практик-мугалимдердин биргелешкен интенсивдүү иш аракети аркылуу гана ишке ашат. Кийинки мезгилде М.Р. Рахимова, Г.В. Панкова тарабынан даярдалган “Кыргыз эл педагогикасы” боюнча окуу методикалык колдонмону (1994), А. Алимбековдун “Кыргыз этнопедагогикасы” (1993) боюнча жогорку окуу жайларынын студенттерине арналган окуу программасы бул багыттагы алгачкы саамалыктар катары кароого болот [2].

Баардык илимдер сыяктуу эле, этнопедагогика да башка илимдер менен тыгыз байланышта өнүгөт. Ар кандай элдин салттуу тарбия маданиятынын тарыхын изилдөөгө мүмкүн болбогондой эле, элдин тарбиялоо маданиятынын тарыхын билбей туруп, анын тарыхын изилдөө мүмкүн эмес. Этнопедагогика жана тарых илимдеринин өз ара байланышы ушундай мыйзам ченемдүү жагдайлар менен мүнөздөлөт.

Тарыхый билимдердин өзгөчө багыты бул – элдик этногония. Элдик этногония илимин уштуулар элдердин, улут, урук, уруулардын теги, башка этникалык группалар менен алакалары, калыптанышы жөнүндөгү элдин эсинде оозеки сапжыра формасында сакталып, муунга өтүп келген тарыхый билимдердин тутуму катары мүнөздөшөт.

Адатта тигил же бул урук, уруунун оозеки тарыхы муундардын хронологиялык өсүшүнүн кургак баяны эмес. Анда, баарыдан мурда улуу муундардын турмуш-тиричилиги, маданияты, эмгек ишмердиктери, салттары сонку муундар үчүн үлгү, сабак катары санатталып берет.

Ушул ыңгайдан караганда элдик этногония илими этнопедагогикалык изилдөөлөр үчүн ар кандай маалыматтарды гана бербестен, конкреттүү урук, уруулардын педагогикалык маанилерин аныктагыч бөлүнүштүккө да жардам берет.

Элдин тарыхы менен тарбиялоонун тарыхый байланыштырып, изилдөө тарых илиминин түшүнүгү болгон археологиянын маалыматтары да чоң роль ойнойт. Байыркы замандарда муундар, кийин чалдыбарларга айланган шаарларды жана байыркы көрүстөндөрдү казуунун натыйжасында табылган археологиялык материалдар (кийим-кечек, курал-жарак, архитектуралык эстеликтер, ар кыл жасалга буюмдар, жазуулар) эзелки доорлордо жашаган элдердин ааламдык маданияты, үрп-адаттары, каада-салттары, турмуш-тиричилиги, маданияты боюнча тарыхый маалыматтарды берет.

Этнопедагогика этнография менен тектеш, өтмө катар байланыштагы илим. Ушундан улам этнопедагогика этнография илиминин бир багыты деген акыйкаттан алыс, калпыс пикирлер менен алыс кетпестен, аныктык менен изилденүүгө шайкеш келген усулдардын үнөмдүүлүгү түзөт.

Адатта ар кандай илимдин бөтөнчөлүгүн, өз алдынчалыгын ошол илимге таандык көз караштардын, изилденүүчү объектилердин жана аларды иликтөөгө шайкеш келген усулдардын үнөмдүүлүгү түзөт.

Академик Г.Н. Волков таасын белгилегендей, “Этнопедагогиканын объектиси нагыз педагогикалык кубулуштар. Ал эми аларды таанып билүүдө кайсы бир өлчөмдө этнография менен алыс кетпестен, аныктык менен изилденүүгө шайкеш келген усулдардын үнөмдүүлүгү түзөт. Бирок, ал усулдар педагогикалык проблеманы чечмелөөгө жардам бергенден кийин, педагогикалык түшүнүктөр менен толукталып, бөтөнчө мазмунга ээ болот” (Г.Н. Волков. “Этнопедагогика” 1974, 9-б).

Этнопсихология менен этнопедагогика илимдери дагы бири-бири менен табигый тыгыз байланыштагы, бирин-бири толуктап турган тутумдаш илимдер. Жалпылап айтканда, этнопсихология тигил же бул улутка таандык акыл-эс, кыял жорук, кулк-мүнөз, жүрүм-турум жөнүндө муундан муунга өтүп, өнөкөткө айланган көнүмүш адаттардын ички табиятын изилдөөчү илим катары белгилүү. Ал эми улуттун турпатына таандык жогоркудай стереотиптер менен автостереотиптерге улуттук тарбиялоонун программасынын бийик мерчемдеринен туруп жүргүзүү алардын турмушка кедерги болчу жактарын сындап, өрнөк болчу жерлерин түшүндүрүп, сонку муундардын байманасына айландыруу этнопедагогикалык изилдөөлөрдүн башкы максаты.

Изилдөө объектилеринин жалпылыгы жагынан этнопедагогикага эң жакын илим – фольклористика. Жаш муундардын туюнуу, кабылдоо сезимине жалпы элдик сапатты, маанилүүлүктү, боорукердикти байыр алдыруу кудурети, аларды идеалдарга тарбиялап келгендиги боюнча фольклор-нагыз элдик педагогика. Ушундан улам, оозеки чыгармалар аркылуу улуттук педагогиканын башат-тамырларына, кайрылуу этнопедагогика илиминде мурдатан эле салтка айланган көрүнүш. Азыркы отуз жыл ичиндеги этнопедагогикалык эмгектердин басымдуу бөлүгү да элдик оозеки чыгармалардын материалында жазылган. Ал эми венгриялык этнопедагог-изилдөөчүлөр тарбиялоонун фольклордук концепциясын түзүп чыгуу зарылдыгын өзгөчө белгилешет.

Алардын эмгектеринде “элдик педагогика” жана “фольклордук педагогика” бир бүтүн, түгөй түшүнүктөр катары каралат.

Айрым этнопедагогикалык кубулуштардын маңызын чечмелөөдө этнопедагогика лингвистикалык изилдөөлөргө да кеңири таянат. Анткени, элдик педагогиканын башаты эне тилде. Элдин мурунку, азыркы жана келечек муундарын бир улуу, тарыхый бүтүндүккө бириктирүүчү эң жандуу, эң бай, эң күчтүү байланыш каражаты – тил. Бул айтылгандардын баары этнопедагогиканын өзүнө таандык объектиси, предмети, иликтөө проблемалары болгону менен, анын эл таануу илимдеринин баары менен тыгыз байланышы бар экендигин тастыктап турат. Этнопедагогиканын башка тектеш илимдерден артыкча белгиси, ал тигил же бул жалпы маданий

социалдык кубулушту жекече, башкача айтканда улуттук руханий өнүгүү процессиндеги маанилүү кудурет күчүнө карап баалайт жана чечмелейт.

Этнопедагогиканын башка илимдер менен байланышы көп кырдуу, ал төмөнкүдөй жолдор аркылуу ишке ашат:

Башка илимдер тарабынан табылган материалдык жана руханий маданияттын эстеликтерин, кенч-казына булактарын чыгармачылык менен өздөштүрөт (тарыхый даректер, археологиялык табылгалар, жаңы табылган фольклордук чыгармалар ж.б.).

Айрым педагогикалык кубулуштарды чечмелөөдө тектеш илимдерге таандык терминдерди, түшүнүктөрдү, иликтөө усулдарын колдонот (этнофилософиялык, этнографиялык, этнолингвистикалык, этнопсихологиялык терминдер, түшүнүктөр, усулдар).

Улуттун менталитети, идеологиясы сыяктуу жалпы маселелерди бир же бир нече илимдердин биргелешкен иштиктүү аракетин талап кылат (бул этнопедагогика, этнофилософия, этнопсихология илимдери үчүн жалпы проблема). Бирок, этнопедагогика башка илимдердин материалдарын даяр түрүндө колдонбойт. Алар окутуу тарбиялоонун бийик чен-өлчөмдөрү менен терең аңдалып, талданып, нукура педагогикалык мазмунга ээ болот, башкача айтканда этнопедагогикага таандык айырмалуу чектери ачык, так аныкталат.

Демек, окуу жана тарбиялоо процесси өтө татаал процесс. Ага ийгиликтүү жетекчилик кылуу үчүн ар бир тарбиячы баланын психологиялык жактан жетилип, социалдык инсанга айлануу мыйзам ченемдүүлүктөрүн жакшы билүүгө тийиш. Ошондуктан, окутуу-тарбиялоо процессин жемиштүү уюштурууну каалаган ата-эне жана мугалим, адегенде тарбиялай турган баланын табиятын жакшы билүүсү абзел. Тарбияланып жаткан ар бир бала, окуучу табият берген кайталангыс шык, жөндөмдүн физиологиялык, биохимиялык таламдарына ээ. Мындай ген аркылуу берилген интеллектуалдык, эмоционалдык функциялар өзүнөн-өзү өнүгүп, өзүн-өзү жөнгө салат [4].

Биздин ата-бабаларыбыздын педагогикалык даанышмандыгы таң калаарлык. Алар жогорудагыдай тарбиянын купуя сырларын акыл калчоо менен эле илимий негизде, өтө чеберчилик менен уюштура билишкен. Эзелер балдарын, небере-чеберелерин коюнуга катып алып, эркелетип, ойготуп олтуруп эле жомок, болмуш, табышмактуу окуяларды көркөмдөп, элестүү, эмоционалдуу кылып айтып берүү менен балдардын сезимин ойготуп, ой чабыттарын өөрчүтүп, элдин интеллектуалдык потенциалын бийик көтөрүшкөн.

Демек, бул жерден баланы тарбиялоодо элдик педагогиканын мааниси зор экендигин баса белгилеп кетүүгө болот.

Адабияттар

1. Волков Г.Н. Этнопедагогика – Москва, 2000.
2. Алимбеков А. Кыргыз этнопедагогикасы. I бөлүк. – Бишкек, 1996-ж.
3. Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору. Кыргыз педагогикасы (энциклопедиялык окуу куралы). – Б., 2004
4. Бекбоев И.Б. – Кыргыз педагогикасы-кыргыз улутунун жүзү. – Бишкек, 2010.

УДК:395.965:37.39

Б. Калмаматов, И. Разаков атындагы КМТУнун изилдөөчүсү

Эмгек рыногунун принциптери жана алардын кесиптик-техникалык билим берүүдөгү маанилери

Макалада Эмгек рыногунун Эркиндик, Эффективдүүлүк, Конкуренция жана Тобокелчилик принциптери аныкталып, алардын кесиптик-техникалык билим берүү системасында чечим кабыл алууга тийгизген таасирлери, адистердин сапатын жогорулатуунун жолдору, аталган тармакка жумушчу орун берүүчүлөр менен жумушчу кум болуп эсептелген адистиги бар жасрандардын өз ара мамилелери, кесип тандоонун критерийлери каралды. Мындан сырткары, адистиктердин мазмунун Эмгек рыногунун талаптарына ылайык өзгөртүлүп туруучу кесиптердин эскириши тууралуу даңпимий иликтөөлөрдүн жыйынтыктары берилди.

Окуучу
Эмгек рыногу